

**HET KAPITTEL VAN SINT-SERVAAS TE MAASTRICHT
VERLEENT IN 1629 GELDELIJKE STEUN AAN
ISABELLA VAN SPANJE BIJ DE POGINGEN
's-HERTOGENBOSCH TE ONTZETTEN.**

In het archief van het kapittel van Sint-Servaas te Maastricht bevinden zich afschriften van een briefwisseling tussen dit kapittel en Isabella van Spanje, waarin Isabella steun vraagt en krijgt, ter ontzetting van 's-Hertogenbosch. * Tot op heden werden deze brieven niet gepubliceerd, en in bronvermeldingen en bronnenuitgaven betreffende het beleg van 's-Hertogenbosch komen deze stukken niet voor. **

Wanneer het beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik in juli 1629 de stad nagenoeg volledig van de buitenwereld heeft afgesloten, wordt de situatie voor de Bosschenaren zeer dreigend.

Op 27 juli hoorde men uit monde van gevangenen, dat het ontzettingsleger onder leiding van Hendrik van den Bergh haar pogingen om de linies van de Staatse troepen te doorbreken had opgegeven en was vertrokken naar de Veluwe. 1) In het dagboek der belegering van 's-Hertogenbosch door de schepen van deze stad Robbert van Voorne 2) vinden we dit vermeld in zijn journaal van die 27e juli:

Den 27. Desen voorleden nacht heeft ons volck de selve trenchee verlaeten. Den vyant was gisteren aenden Pettelaer seer geavanceert, sulx dat men t'goet uyt de Pettelaers schanse heeft bestaen te vluchten.

Gisteren waeren ettelycke soldaeten vande onse geweest opde redouten ontrent de Eyckendoncq, ende vonden die sonder vyant, soo dat wy daer uyt brochten vele croeywaegens, sparren, plancken ende ander hout.

Den vyant heeft inden Muntel oock seer geavanceert, gelyck hy oock op Doeteren buyten haer nieuwe schantse een groot retrenchement heeft begonst.

Den voorleden nacht isser eenen bode uytgesonden.

De gevangen, heden ingebrocht, seggen, dat ons volck is inde Veluwe, ende datter 3000 vanden vyant door graeff Hendrick syn geslaegen.

Geschreven eenen brieff aende infante ende eenen aen graeff Hendrick, beyde by my geconcipieert. Item eenen aenden staeten ende eenen aenden cancelier, door Vande Velde beworpen; dan de boden en hebben niet connen doorcomen.

Smiddaechs tot Van Bree metten pensionaris Soer^d et Cock en beyde Ruys verteert 13 guldens ende eenen pot wyn, opde brieven.

In de voorlaatste alinea van dit dagboekverslag van 27 juli noemt schepen Van Voorne een brief, gericht *aende infante*. Deze brief, die Robbert van Voorne concipieerde, werd inderdaad op 27 juli 1629 te 's-Hertogenbosch door J. van de Velde 3) namens de schepenen en de raad van de stad getekend; dit schrijven is een dringend verzoek aan de Aartshertogin om geld en krijgshulp: 4)

..... qu'en cinq sepmaines en ça n'aurons reçue aulcunnes nouvelles et encores moings la desirée provision d'argent pour les soldats, qui se fatigent de jour et de nuict au service de sa Ma^{te} (. . .) (. . .) le devoir nous oblige de nous adresser iterativement a votre Alteze Ser^{me}, pour la supplier bien humblement, qu'icelle soit servie de faire avancer le payement pour les soldats et haster le secours de ceste tant importante ville, et zeloise bourgeoisie, la quelle ne desire que de s'employer pour la conservation de la foy Catholicque Romaine en la deue obeyssance envers sa Mat.

(. . . .). (. . . .) De Boisleducq, ce 27 Juillet 1629. (. . . .).

(signé:) J. van de Velde.

(vertaling)

. . . . dat we in vijf weken geen enkel nieuws ontvangen hebben en evenmin de gevraagde levering gelds voor de soldaten, die zich dag en nacht ten dienste van Hare Majesteit vermoeien (. . .). (. . .) Uit noodzaak zijn we gedwongen ons opnieuw tot Uwe Doorluchtigheid te richten, om U heel nederig te smeken haast te willen laten zetten achter de betaling voor de soldaten en achter de hulp aan deze zo belangrijke stad en haar toegewijde burgerij, die niets wilt dan zich inzetten voor het behoud van het Rooms-Katholieke geloof in trouwe gehoorzaamheid jegen Hare Majesteit (. . . .).
(. . . .) 's-Hertogenbosch, 27 juli 1629. (. . . .).
(getekend:) J. van de Velde.

Kennelijk was het voor de koeriers mogelijk om door de linies van Frederik Hendrik heen te komen, en zeer snel Brussel te bereiken, want reeds op 29 juli lijkt Isabella te reageren op de noodkreten uit 's-Hertogenbosch. Op die datum doet zij een schrijven uitgaan, gericht aan *Messire Aurele Augustin Malineus, conseiller du Roy en Brabant*⁵⁾. Malineus moet zich naar Maastricht begeven, om daar bij de gouverneur en magistraat van die stad, en bij de kapittels van Sint-Servaas en van Onze Lieve Vrouw, geldelijke steun te verkrijgen ter ondersteuning van hun bondgenoten bij het voeren van de oorlog tot ontzet van 's-Hertogenbosch.

Bij zijn bezoek aan het kapittel van Sint-Servaas overlegde Malineus het schrijven van Isabella: dit verzoek om hulp, gericht aan de stad Maastricht, het kapittel van Onze Lieve Vrouw en aan het kapittel van Sint-Servaas, is het eerste van de drie stukken betreffende de steun die dit laatste kapittel gaf aan de Spanjaarden bij hun ontzettingspogingen van 's-Hertogenbosch.

Deze drie stukken, twee brieven van Isabella en het antwoord van deken en kapittel van Sint-Servaas, werden door de secretaris van het kapittel van Sint-Servaas, Henricus Lennens, opgenomen in het register van kapittelbesluiten en -akten.

Hier volgt het schrijven van Isabella, waarin zij haar wensen omtrent het vragen van geldelijke steun aan ondermeer het kapittel van Sint-Servaas, te kennen geeft: 6), 7).

873

Isabel Clara Eug: ^a par la
grace de Dieu / Infante
d'Espagne etc.

- 3) Cher et bien amé Vous verez par L'Instruction cij jointe ce que /
- 4) nous desirons au nom du Roy Monseigneur et Nepveu faire proposes /
- 5) aux Gouverneur et Magrat de la Ville de Maestricht, ensamble aux /
- 6) Prevosts Doyens et Chappres des Eglizes Collegiales de St Servais /
- 7) et de Nre Dame Illecq, Cest pourquoy nous Vous faisons la pnte /
- 8) Vous ordonnans de leur faire lad proposition et tenir la serieuse main /
- 9) quon en puisse, Veinz au plustost les effectz, selon que le requiert la /
- 10) pnte necessite des affaires, et nous attendons du zele et affection
- 11) quilz ont au Service de sa Ma.^{te} et afin quilz Vous donnent toute foy et /
- 12) creance nous vous escripuons ceste et du succez Vous aviserez le Chancel- /
- 13) lier de Brabant Atant Cher et bien ame, Nre Sf vous ait en sa S.^{te} /
- 14) garde de Bruxelles le 29 de Juillet 1629. Subsigne Issabel et estoit paraphe /
- 15) Boiss etc et embas signe Verreycken, La superscription estoit comme sensuyt A /
- 16) nostre Cher et bien ame mes^s Aurele Augustin Malineus Conseilleur du Roy en /
- 17) Brabant Et estoit imprime ung seau de rouge cire. /

vertaling 873:

Isabel Clara Eugenia, bij de gratie
Gods Infante van Spanje etc.

Waarde en welbeminde, U ziet door de hierbij gevoegde instructie dat wij in naam van Mijn Heer en Neef de Koning wensen dat er voorstellen gedaan worden aan de Gouverneur en Magistraat van de stad Maastricht, en tevens aan de Proosten Dekens en Kapittels van de collegiale kerken van Sint-Servaas en van Onze Lieve Vrouw in die stad. Om reden daarvan doen wij U het voorliggende toekomen, met de opdracht hen het genoemde voorstel te doen en er met zoveel mogelijk ernst de hand aan te houden om zo spoedig mogelijk tot resultaten te komen, hetgeen de huidige stand van zaken eist.

En wij rekenen op hun toewijding en de genegenheid ten dienste van Hare Majesteit; en ten einde zij U alle geloof en vertrouwen geven, schrijven wij dit U, en over het resultaat zult U de kanselier van Brabant berichten. Tot zover mijn beste en welbeminde, moge de Here U beschermen,

Brussel, 29 juli 1629.

getekend: Issabel.

geparafeerd: Boiss etc.

ondertekend: Verreycken

Het opschrift was als volgt: Aan onze waarde en welbeminde Heer Aurele Augustin Malineus, Raad des Konings in Brabant.

En er was gezegeld in rode was.

Aurèle Augustin Malineus kwijt zich kennelijk goed van de hem opgedragen taak, want na zijn pleidooi om steun, – waarbij hij ongetwijfeld heeft gezinspeeld op het belang van het behoud van de stad 's-Hertogenbosch als bolwerk van het katholieke geloof – besluiten de kanunniken van Sint-Servaas op 13 augustus 1629 *de furnir promptement la somme de six mil florins* aan de Spanjaarden: ^{8,9)}

874

- 1) Le Doyen et Chaprè de LEglise Collegiale de St Servais a Maestricht sur /
- 2) le rapport a Eux fait par messire Aureleus Augustinus Malineus Conseilleur /
- 3) et M^{re} aux Requestes au Conseil de Brabant envoye en ceste Ville de par /
- 4) Son Alteze comme nous at apparu par sa Commission exhibee en nostre d^t Chaprè /
- 5) de la digeste et interessee publicq causee par les guerres civiles siege /
- 6) de Boisleducq et le prompte payement quat de besion le grand nombre des /
- 7) Soldats Imperiaux vers nous envoye de par Sa Ma.^{te} Imperiale pour /
- 8) secours, Iceux pour tesmoigner leur bonne et prompte volonte de assister /
- 9) Lo Pays ont accorde et accordent a S.A. de furnir promptement la /
- 10) somme de six mil florins pour ceste fois, combien qu Ilz se trouvent /
- 11) grandement indebtez pour avoir estce constraintz de lever a L'Interest /
- 12) plus de trente mil florins B pour rembourser au Peres Jesuites de /
- 13) Coblents de sept mil florins dor et payer les grands fraix du proces /
- 14) sousteins et gaigne contre les d^{ts} Peres a la Court de Rome pour ravoir /
- 15) Leur biens et Vinobles de Gulsa pays de Triere ancienne Foundation de /
- 16) Leur Eglise Induement alienez par leurs predecesseurs ausd^{ts} /
- 17) peres / Et que dailleurs Leurs villaiges qu'Ilz ont a Lentour de /
- 18) ceste ville / sont merueilleusement oultragez et mangez par le continuel passage et /
- 19) repassage de La Soldatesq, Comme aussy L'Indicible degast que les /
- 20) avestures de leur terres ont souffert par l'Inclemence et oraiges du /
- 21) Ciel, a raison de quoy seront constraint a leur grande dommage /
- 22) faire grande quittance a leur fermiers fait aud^t Chaprè en /
- 23) L'an 1629 / Le xiiie Jour d' Aoust.

vertaling 874:

De Deken en het Kapittel van de collegiale kerk van Sint-Servaas te Maastricht over het verslag aan hen gedaan door de Heer Aureleus Augustinus Malineus, Raad- en Berichtgever bij de Raad van Brabant, naar deze stad gezonden door Zijne Hoogheid, zoals ons is gebleken uit zijn Opdracht, welke getoond werd in ons voornoemd kapittel, aangaande de stand van zaken en de algemene belangen, veroorzaakt door de burgeroorlog, door het beleg van 's-Hertogenbosch en door de onmiddellijke betaling die moet geschieden aan het grote aantal keizerlijke soldaten die ons door Hare Majesteit te hulp werd gezonden; zij nu (d.w.z. de Deken en het Kapittel van Sint-Servaas), hebben om getuigenis te geven van hun goedwillendheid en onmiddellijke bereidheid het land te helpen, besloten en zijn nog steeds besloten om Hare Hoogheid dadelijk het bedrag van zes duizend gulden te leveren dit keer, hoewel zij zich grotelijks bezwaard voelen gedwongen te zijn meer dan dertig duizend Brabantse guldens op te nemen, om de Paters Jezuïeten van Coblenz zeven duizend goudgulden terug te betalen, en om de hoge kosten te betalen van het proces dat werd aangespannen tegen en gewonnen van de genoemde Paters voor het Hof van Rome ten einde hun goederen en wijngaarden van Guls in het land van Trier, een oude stichting van hun Kerk, die op onrechtmatige wijze door hun voorgangers in de vreemde handen van voornoemde paters was overgegaan; en dat verder hun dorpen, die zij in de omgeving van deze stad bezitten, in hoge mate zijn geteisterd en uitgeput door de voortdurend op en neer trekkende soldatenacties, alsook door de onuitsprekelijke schade die het gewas op hun landerijen geleden heeft door het onbarmhartige noodweer, om reden waarvan zij gedwongen zijn om ten zeerste tot hun nadeel grote vrijstellingen aan hun boeren te verlenen.

Opgemaakt in het genoemde kapittel, in het jaar 1629, de dertiende dag van Augustus.

Op 25 augustus richt Isabella een dankbetuiging voor de genereuze gift van het kapittel, aan *Doyen Chanoines et Chapitre de l'église Collegiale de St. Servais a Maestricht*. Isabella was door *Messire ferdinande de Boisschot Baron de Zauenthem du Conseil d'Estat et Chancelleur de Brabant* ¹⁰⁾ op de hoogte gebracht van het edelmoedige kapittelbesluit. Interessant is nu, dat in de boven geciteerde regels uit het dagboek van schepen Robbert van Voorne nog vermeld wordt, dat deze tegelijk met de brief aan de infante, ook een schrijven richtte *aenden cancelier* op 27 juli ¹¹⁾. In déze brief vragen *De Schepenen ende Raedt der stadt van s'Hertogenbossche* aan Ferdinand de Boisschot *aen haere Doorluchtichste Hoocheyt (. . . .) te intercederen over het noodich secours deser stadt (. . . .)* ¹²⁾. In hoeverre Ferdinand de Boisschot inderdaad aangedrongen had bij de Aartshertogin om hulp voor 's-Hertogenbosch, alvorens zij beroep deed op het kapittel van Sint-Servaas, is niet na te gaan; maar wel is opvallend, dat juist via déze het bericht over de gift van het kapittel Isabella bereikt.

De dankbetuiging van Isabella aan het kapittel: ¹³⁾, ¹⁴⁾

875

Isabel Clara Eugenia par La grace de dieu
Infante d'Espagne.

³⁾ Venerables Chers et bien amez Nous avons volontiers entendu par la /

⁴⁾ rapport de nre tres cher et bien ame Mess.^{re} ferdinande de Boisschot Baron /

⁵⁾ de Zaventhem du Conseil d'Estat et Chancelluer de Brabant, Le zele qu /

⁶⁾ avez tesmoigne au Service de Roy Monseigneur et Nepveu, par Le don qu avez /

⁷⁾ si liberalement consenty pour Le secours de La Ville de Boisleducq, dont /

Isabelle Clara Eugenia par la grace de Dieu
Infante d'Espagne.

Venerables Chers et bien amez Nostres amours Volontiers Entendu par la
rapport de nos freres et bien amez Messrs. Ferdinand de Boisschot Baron
de Kanunniken du Conseil d'Etat et Chancelier de Brabant, des lieux qui
ont despoins au Service de Son Monseigneur et Messieurs par les Joy qu'on
si liballement consenty pour ad'pouuer de la Ville de Bruxelles, dont
Nous scauons beaucoup de grace et aux occurrences de Vre bien et contentem
ne faudrons d'en auoir La souuenance que de raison Atant Venerables chers
et bien amez nre Seig' vous ait en sa ste digne garde de Bruxelles
Le 25 d'Aoust 1629. Soubsigne Issabel et Embas de la faille
La superscription estoit comme sensuyt Venerables nos chers et bien
amez Les Doyen Chanoines et Chapre de L'eglise Collegiale de
St Seruais a Maestricht.

Henricus Lenssens

Het afschrift door Henricus Lenssens, secretaris van het kapittel van Sint-Servaas, van de bedankbrief die Isabella van Spanje aan het kapittel zond op 25 augustus 1629.

(Rijksarchief in Limburg, Archief kapittel St.-Servaas, nr. 4, folio 270 v°.)

- 8) Vous scauons beaucoup de grace et aux occurrences de Vre bien et contentem /
- 9) ne faudrons d'en auoir La souuenance que de raison Atant Venerables chers /
- 10) et bien amez nre Seig' vous ait en sa ste digne garde de Bruxelles /
- 11) Le 25 d'Aoust 1629. Soubsigne Issabel et Embas de la faille, /
- 12) La superscription estoit comme sensuyt Venerables nos chers et bien /
- 13) amez Les Doyen Chanoines et Chapre de L'eglise Collegiale de /
- 14) St Seruais a Maestricht. /

vertaling 875:

Isabel Clara Eugenia, bij de gratie Gods
Infante van Spanje.

Geachte en dierbare vrienden, met genoeg en hebben wij middels het verslag van onze zeer dierbare en waarde Heer Ferdinand de Boisschot, Baron van Zaventhem, lid van de Raad van Staat en kanselier van Brabant, vernomen over de toewijding die U hebt betoond ten dienste van Mijn Heer en Neef de Koning, in vorm van de gift die U zo vrijgevig hebt toegestemd ten bate van de hulp aan de stad 's-Hertogenbosch, hetgeen wij hogelijk waarden, en Uw omstandigheden gedachtig, moeten we er in alle redelijkheid wel een goede en voldane herinnering aan hebben; tot zover, waarde en dierbare vrienden, de Here hebbe U in zijn waardige bescherming,

Brussel. 25 augustus 1629.

getekend: Issabel
en eronder: de la faille

Het opschrift was als volgt: Onze geachte en dierbare vrienden, de Deken, Kanunniken en Kapittel van de collegiale kerk van Sint Servaas te Maastricht.

Rijksuniversiteit Utrecht

drs. J. KOLDEWEIJ

Noten

- *) Rijksarchief in Limburg, Archief Kapittel St.-Seraas, nr. 4: Registrum conclusionum et actuum capitularium . . . , band IV, folio 270 v°. en 271 r°.
P. Doppler, Verzameling van charters en bescheiden betreffende het Vrije Rijkskapittel van St.-Seraas te Maastricht, bijeengebracht en in regestvorm uitgegeven door P. Doppler (slot), in: Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg à Maastricht, vol. LXXI, 1935, p. 28-29, nrs. 873, 874 en 875.
- ***) In de brief Doppler 873 wordt tevens gesproken van hetzelfde verzoek, dat gedaan zou moeten worden aan de stad Maastricht en aan het kapittel van Onze Lieve Vrouw te Maastricht. Helaas was het niet mogelijk na te gaan waarin het verzoek van Isabella bij deze beide instanties resulteerde. Dat inderdaad ook van stadswege hulp werd geboden aan de Spanjaarden bij hun moeilijkheden in verband met het belegerde 's-Hertogenbosch, lijkt te blijken uit de volgende zinsnede, genomen uit een zeventiende eeuwse kroniek, aangelegd te Maastricht:
„ao. 1629 Is eenige Volck uit Maestricht getrocken tot secours van S'Hertogenbosch”.
Alex. Schaepkens, Annales de la Ville de Maastricht, in: Annales de l'académie d'archéologie de Belgique, 17, 1860, p. 202-214.
- 1) De Bossche schepen Robbert van Voorne vermeldt dit in het in onze tekst geciteerde dag-journaal van 27 juli (zie noot 2). P.J. van der Heijden, 's-Hertogenbosch binnen de wallen, in: de tentoonstellingscatalogus „Het beleg van 's-Hertogenbosch”, 's-Hertogenbosch 1979, verhaalt dat dit besluit van Van den Bergh al eerder was vernomen: „Dit vertrek van het ontzittingsleger kwamen de Bosschenaren te weten op 19 juli door middel van een overloper”. Zo ook J.P. van der Heiden, De Bosschenaren gedurende het beleg, in: Bossche Bouwstenen II, 's-Hertogenbosch 1979, p. 38.
- 2) Dagboek der Belegering van 's-Hertogenbosch, gehouden sedert den 28 April tot den 10 September 1629, door den schepen Robbert van Voorne, uitgegeven door: C.R. Hermans, Verzameling van zeldzame oorkonden betreffende het beleg van 's-Hertogenbosch in den jare 1629, eerste stuk, 's-Hertogenbosch 1850, p. 41-42.
- 3) Jan van de Velde was geboren te 's-Hertogenbosch in 1579, en kwam te overlijden te Brussel in 1644. Van beroep rechtsgeleerde, was hij 20 jaar Raad der stad 's-Hertogenbosch en ook pensionaris. Na de verovering van de stad in 1629 vestigde Jan van de Velde zich onder het gebied des konings, die hem tot lid van de raad van Brabant benoemde. Na zijn dood te Brussel werd hij ook daar begraven, en wel in de kooromgang van de Ste. Gudule. Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, Leiden 1933, kolom 1167: J. Fruyter, artikel „Jan van de Velde”.
- 4) Uitgegeven door: C.R. Hermans, op. cit., tweede stuk, 's-Hertogenbosch 1860, p. 242, n°. 30.
- 5) Aurèle-Augustin Malineus, in het Spaans Malinez, terwijl zijn Nederlandse naam was: van Male. Aurèle-Augustin van Male was geboren te Brugge, en stierf te Madrid in 1662. Zijn succesvolle loopbaan als staatsman begon als „lieutenant civil de Gand”; vervolgens werd hij „conseiller au conseil de Brabant”, in welke functie hij in de brief van Isabella wordt genoemd. Later wordt A.-A. van Male „membre du conseil d'amirauté des Pays Bas et de Bourgogne”; dan klimt hij op tot lid van het „conseil privé”, om tenslotte „premier conseiller du conseil suprême des Pays Bas” te worden. Biographie nationale de Belgique, band 13, Brussel 1894-1895, kolom 226-227: L. Goemans, artikel „Aurèle-Augustin van Male”.
- 6) Rijksarchief in Limburg, Archief Sint servaas, op. cit., fol. 270 v°. P. Doppler, op. cit., p. 28, nr. 873, 1629 Juli 29.
- 7) *Aantekeningen bij stuk 873:*
regel 1: Eug.^a = Eugenia.
regel 5: Magrat = Magistrat.
regel 6: Chappres = Chaptires.
regel 7: Nre = Notre; pnte = presente.
regel 8: lad, = ladite.
regel 9: Veinz = Vienz. (Nogal onduidelijk, P. Doppler geeft in op. cit., nr. 873, voor dit woord „voir”, hetgeen zeer zeker onjuist is).
regel 10: pntē = presente.
regel 11: Ma^{te} = Majeste.

regel 13: Nre^s = Notre Seigneur; st^e = sainte.

regel 15: Boisschot etc. = Boisschot etc., zie noot 10.

Verreycken: Louis-François Verreycken, zoon van Louis Verreycken.

Louis-François Verreycken volgde zijn vader op in het ambt van „premier secrétaire audien-
cier”; in dit ambt werd hij officieel aangesteld op 19 november 1621, en vervulde het tot 16
maart 1630.

De volle titel van L-F. Verreycken luidde: Louis-François Verreycken chevalier et seigneur
du Sart, baron de Bouler et de Dever, seigneur de Hamme, Indervelde.

Biographie Nationale de Belgique, band 26, Brussel 1936-1938, kolom 684: Em. Dony, arti-
kel „Louis Verreycken.

regel 16: mes^s = messire.

- 8) Rijksarchief in Limburg, Archief Sint-Servaas, op. cit., fol. 271 r°. P. Doppler, op. cit., p.
28-29, nr. 874, 1629 Augustus 13.

- 9) *Aantekeningen bij stuk 874:*

regel 1: Chapre = Chapitre.

regel 3: Mre = Maitre.

regel 4: d^t Chapre = dite Chapitre.

regel 5: publicq = publicque.

regel 7: Ma.^{te} = Majeste.

regel 9: S.A. = Son Alteze.

regel 12: florins B = florins Brabant.

regel 14: d,^{ts} = dites.

regel 16: ausd^{ts} = aux dites.

regel 19: Soldatesq = Soldatesque.

regel 22: aud,^t Chapre = au dite Chapitre.

regel 12-16: Sedert 928 had het Servatiusstift bezittingen te Güls (Landkreis Koblenz), die in
1126 nog belangrijk werden uitgebreid. In juli 1623 verkocht het kapittel van Sint-Servaas
zijn goederen te Güls aan de Jezuïeten van Koblenz, en deed tevens afstand van alle rechten
die men had over de kerk en de parochie van Güls, ten gunste van de Jezuïeten. Korte tijd la-
ter, kwam men echter terug op dit besluit, en de zaak werd voorgelegd aan de Rota (la Court
de Rome), welke de verkoopsacte van juli 1623 ongedaan maakte.

J. Deeters, Servatiusstift und Stadt Maastricht, Bonn 1970, p. 38 en p. 126 (nr. 23).

P. Doppler, Verzameling van charters en bescheiden betreffende het Vrije Rijkskapittel van
St.-Servaas te Maastricht, bijeengebracht en in regestvorm uitgegeven door P. Doppler (slot),
in: Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg à Maestricht, vol.
LXXI, 1935, p. 25 e.v., nr. 870, Juli 1623, en nr. 871, 4 September 1624.

M. Zender, Räume und Schichten mittelalterlicher Heiligenverehrung in ihrer Bedeutung
für die Volkskunde, (2e druk), Keulen 1973, p. 78 (nr. 144).

- 10) Ferdinand de Boisschot, comte d'Erps, chevalier de l'ordre militaire de Saint-Jacques, baron
de Saventhem, seigneur de Nosseghem, Sterrebeke, Quarebbe, Fontaine-le-Château, ban
d'Anthée, etc. Ferdinand de Boisschot werd geboren te Brussel in de tweede helft van de
zestiende eeuw, is gestorven in dezelfde stad op 24 oktober 1649, en ligt begraven in de kerk
Notre Dame des Victoires aan de Sablon te Brussel.

Hij was een fel aanhanger van Philips II en van de Spaanse belangen in de Zuidelijke Neder-
landen, hetgeen hem daar lang niet altijd graag gezien maakte. Na voltooiing van zijn studie
te Leuven, werd Ferdinand in 1592 benoemd tot „auditeur général”, een belangrijke en ze-
ker in die onrustige tijden, een moeilijke militaire functie. Van 1611 tot 1615 was hij ambas-
sadeur te Londen, en daarna vervulde hij een aantal diplomatieke missies te Londen en Pa-
rijs. Vervolgens werd hij benoemd tot „conseiller et maître aux requêtes du conseil privé”, en
op 13 november 1623 tot lid van het „conseil d'Etat”.

Tenslotte werd hij in de maand oktober van 1626 de opvolger van Peckius als „chancelier du
conseil de Brabant”, welke functie Ferdinand de Boisschot in augustus van 1629 dus al bijna
drie jaar bekleedde.

Biographie Nationale de Belgique, band 2, Brussel 1868, kolom 621-624: J. Delecourt, arti-
kel „Ferdinand de Boisschot”.

- ¹¹⁾ Zie het in onze tekst aangehaalde dagjournaal van Robbert van Voorne van 27 juli, en zie noot 3.
- ¹²⁾ Uitgegeven door: C.R. Hermans, op. cit., tweede stuk, 's-Hertogenbosch 1860, p. 244-245, n°. 31.
- ¹³⁾ Rijksarchief in Limburg, Archief Sint-Servaas, op. cit., fol. 271 r°. P. Doppler, op. cit., p. 29, nr. 875, 1629 Augustus 25.
- ¹⁴⁾ *Aantekeningen bij stuk 875:*
 regel 4: nre = notre; Mess^{re} = Messire.
 regel 8: vre = votre; contentem = contentement.
 regel 10: nre Seig^r = notre Seigneur; s^{te} = sainte.
 regel 11: de la Faille: Charles della Faille, zoon van Maarten della Faille. Charles della Faille was secretaris van de Raad van State, en ondertekende in die hoedanigheid mede naast Isabella de dankbetuiging aan het kapittel van Sint-Servaas.
 Charles della Faille, heer van Vichte en Laken, werd in 1625 geridderd, en was behalve secretaris van de Raad van State ook secretaris van de Geheime Raad, en secretaris van de Raad van Brabant.
 Nationaal Biografisch Woordenboek, band 1, Brussel 1964, kolom 488: W. Brulez, artikel „Maarten della Faille”.
 regel 13: Chapre = Chapitre.

NOG IETS OVER OUDE MATEN

Wie zich intens bezighoudt met de geschiedenis van dorp of stad, komt geregeld in aanraking met oude maten. Over de meest voorkomende maten en maatstelsels is wel het nodige te vinden in de literatuur. Daarbij blijkt dat de maten niet alleen van streek tot streek in soort en grootte verschilden ¹⁾, maar ook naar toepassing en tijd ²⁾. Kortom, een complexe zaak. Naast deze basisproblematiek staan dan nog de incidentele problemen: de „oude oude bunder”, „de (het) geweld” en andere ³⁾.

In deze bijdrage wil ik de aandacht vragen voor de relatie tussen oppervlaktematen en lengtematen. Een *hoeve* (hova, mansus) grond mat in de regel in Brabant 12 bunder of omtrent 15,6 hektare ⁴⁾. Het was een oppervlaktemaat. Maar wat te denken van een tekst als: *twintich hoeven breed tote enendevichtich hoeven toe na de rechte mate van den lande van Breda* ⁵⁾. Hier is de *hoeve* een lengtemaat, want de breedte van een groot gebied werd in hoeven gemeten. Maar in één adem wordt gesteld dat de oppervlakte van het goed 51 hoeven zou bedragen. De *hoeve* was niet zomaar een stuk grond van 15,6 ha, maar vooral een stuk grond met die oppervlakte én een welbepaalde vorm: meestal een rechthoek die 12 maal zo lang is als breed. In dat geval kunnen we ons de *hoeve* voorstellen als een rij van 12 vierkante percelen van ieder 1 bunder groot. De lengtemaat *hoeve* blijkt nu de breedte van zo'n strook grond te zijn, welke dus 114 meter bedroeg ⁶⁾. Met deze interpretatie bleek het mogelijk het gebied, dat hiervoor vermeld werd, te lokaliseren bij Terheijden⁷⁾.

In Etten kwam ik het 13e eeuwse voorschrift tegen dat midden door het gebied van „Etten onder de palen van de Hoeven” een weg ter breedte van minimaal een halve bunder aangelegd moest worden ⁸⁾. De *bunder* is alom bekend als oppervlaktemaat, maar hier wordt hij duidelijk als lengtemaat gebruikt! Als we bedenken dat men vaak de aanduiding *roede* gebruikte ongeacht of het de